

Introducere

Cercetarea de față, după cum însuși titlul indică, are ca obiect de studiu adjectivul, privit atât în plan morfosintactic, cât și în plan stilistic. Scopul nostru este de a realiza o monografie lingvistico – stilistică a clasei adjectivului românesc, privită atât din perspectivă diacronică, dar și sincronică.

Cercetarea debutează cu un capitol mai amplu, elaborat din perspectivă diacronică, în care se urmărește evoluția acestei clase morfologice, începând cu aspectele ei definitorii în limba latină și continuând cu transformările și particularitățile survenite de-a lungul evoluției sale din româna comună până în prezent.

Capitolele al doilea și al treilea conțin câteva elemente de lingvistică contrastivă, prin intermediul cărora surprindem particularitățile adjectivului și în alte două limbi romanice (franceza și italiana), dar și într-o limbă modernă, descendentă, la rândul ei, din familia de limbi indo-europene (limba engleză).

O atenție sporită acordăm structurilor locuționare adjectivale, analizând structural tiparele după care acestea se formează și funcționează în limbă, aducând explicații cu privire la modul în care se realizează analiza morfosintactică a acestora.

O parte însemnată a cercetării noastre este dedicată problemelor de sintaxă a adjectivului. Ne propunem să demonstrăm că adjectivul nu poate avea decât trei funcții sintactice (nume predicativ, atribut și predicativ suplimentar), prin demontarea punctului de vedere conform căruia adjectivele însoțite de prepoziții ar îndeplini funcții sintactice de circumstanțiale. De asemenea, ne vom îndrepta atenția și asupra pozițiilor sintactice generate de un adjectiv, centru al unui „grup adjectival”.

Ultima parte a lucrării este cea mai extinsă și tratează problemele de stilistică a clasei adjectivale. Scopul nostru este să realizăm o distincție

clară între figurile de stil și tropii care au în structura lor un adjectiv, sau care sunt generați de un adjectiv, insistând asupra efectului stilistic produs tocmai de prezența adjectivului. Demersul nostru se va axa pe analiza unor exemple extrase din literatura română din diferite etape istorice.

Lucrarea conține, de asemenea, un spațiu dedicat concluziilor și prezentării resurselor bibliografice la care am apelat în efectuarea cercetării, precum și o listă cu izvoarele din care ne-am extras exemplele pentru ilustrarea problemelor discutate.

1. Privire diacronică asupra adjectivului românesc

1.1. *Adjectivul în limbile indo-europene*

Limba latină face parte din marea familie a limbilor indo-europene, în care regăsim adjectivul în aria amplă a numelui. După cum arată *Introducerea în studiul limbii și culturii indo-europene* (1987), Lucia Wald și Dan Slușanschi prezintă limbile indo-europene vechi în care deosebim două mari domenii:

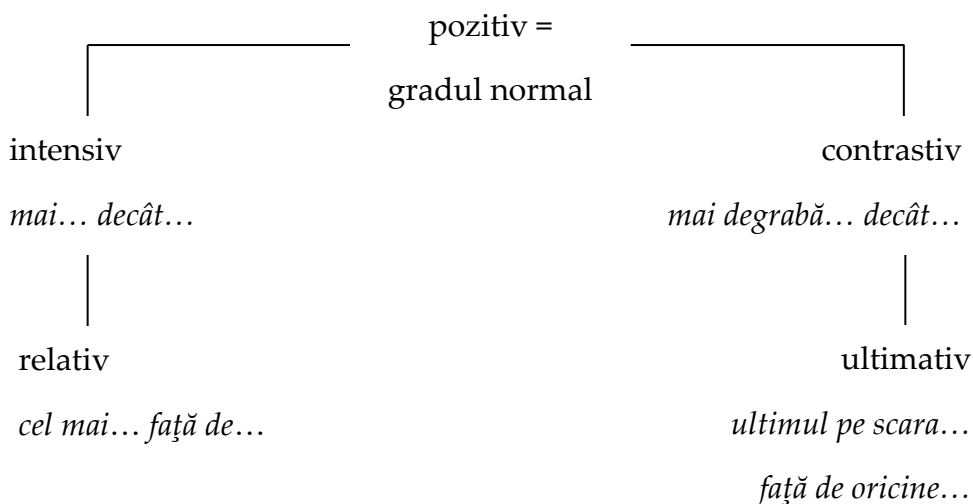
1. domeniul dominat de substantiv, care include adjectivul și partea flexionară a numeralului;

2. domeniul pronomelui.

- 1.1.1. Adjectivul, așa cum apare el în limba indo-europeană, prezintă particularități ale acordului în gen, număr și caz după cum observă Th. Simenschy Gh. Ivănescu (1981). Față de limba română actuală, în ceea ce privește cazurile, limba indo-europeană cunoaște trei cazuri în plus (Ablativul, Locativul și Instrumentalul). Ablativul se păstrează și în limba latină și este echivalentul acuzativului construit cu prepozițiile **de**, **de la**, **din**, **dintre**. Ablativul din limba latină diferă de cel indo-european, căci preia de la acesta și funcțiile locativului și ale instrumentalului, care vor dispărea în latină. Instrumentalul indo-european este echivalentul acuzativului construit cu prepoziția **cu**, iar locativul indo-european este echivalentul acuzativului construit cu prepozițiile **la** și **în**.

- 1.1.2. O altă particularitate a adjectivului indo-european este posibilitatea marcării gradelor de comparație. (Wald, Slușanschi 1987:93) Din punct de vedere indo-european, gradele de comparație erau mai degrabă un șir de derivate lexicale, căci gradarea însușirii exprimate de adjectiv era marcată prin cuvinte derivate cu sufixe. Gradele de

comparație atestate în limba indo-europeană sunt: pozitivul, intensivul, contrastivul, relativul și ultimativul, care pot fi schematizate astfel (Wald, Slușanschi 1987:93):

1.2. Adjectivul în limba latină

În limba latină, flexiunea adjectivelor calificative era la fel cu cea a substantivelor. Clasificarea generală a adjectivelor suporta două diviziuni:

1. adjectivele aparținând declinării a III-a (adjective cu terminația în *-i* și consonantice);
2. adjective aparținând declinărilor I și a II-a (adjective cu terminația în *-o/-e* și *-a*).

Adjectivele care aparțin primei diviziuni sunt cele cu o singură formă, cele cu două forme (masculin/ feminin, respectiv neutru) și cele cu trei forme (adjectivele cu terminația în *-i* la nominativ singular și cu forme diferite pentru fiecare gen). Adjectivele care aparțin celei de-a doua diviziuni sunt adjectivele care au forme distincte pentru cele trei genuri la nominativ singular (marea majoritate a adjectivelor latinești : *piger*, *-a -um* = leneș, *bonus*, *-a, -um* = bun, *impiger*, *-a, -um* = harnic etc).

Limba latină cunoaște două adjective care făceau excepție de la aceste diviziuni. Este vorba despre adjectivele invariabile: *frugi* = bogat în roade, rodnic; și *nequam* = ticălos, rău.

1.2.1. Sistemul comparației în limba latină

Ca și în limba indo-europeană, latina păstrează sistemul de clasificare a intensității exprimate de un adjectiv, prin intermediul gradelor de comparație. În limba latină, comparația se realizează analitic și sintetic. Comparația analitică materializează comparativul și superlativul și este marcată de sufixe. Comparația analitică materializează comparativul de inferioritate, superlativul de inferioritate și comparativul de egalitate și este marcată prin adverbele: **minus**, **minime** și **tam**.

1.2.1.1. Revenind la sufixele care marchează comparativul de superioritate, acestea sunt: **-ior** (pentru adjectivele masculine și feminine) și **-ius** (pentru adjectivele neutre).

1.2.1.2. Superlativul de superioritate se formează sintetic, în limba latină, prin trei terminații distincte, în funcție de natura adjectivului care suportă comparația:

1. cele mai multe adjective adaugă terminația **-issimus, -a, -um** la tema gradului pozitiv;

Ex: *altus, -a, -um* = înalt => *altissimus, -a, -um*;

brevis, -e = scurt => *brevissimus, -a, -um*;

felix, -cis = fericit => *felicissimus, -a, -um*.

2. adjectivele terminate în **-er** la nominativ singular, masculin, adaugă terminația de superlativ **-rimus, -a, -um**:

Ex: *niger, -a, -um* = negru => *nigerrimus, -a, -um*;

acer, acris, acre = vioi, energic => *acerrimus, -a, -um*.

3. șase adjective terminate la nominativ singular, masculin în **-ilis**, adaugă acestei teme, terminația de superlativ **-limus, -a, -um**:

facilis, -e = ușor => *facillimus, -a, -um*;